

de
Nederlandse
ggz

POLITIE

valente⁷

Branchevereniging voor participatie,
begeleiding en veilige opvang

(Gewelds)incidenten bij behandelsituaties en beschermd wonen in de GGZ

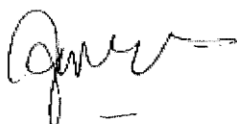
Handreiking tot samenwerking tussen instellingen specialistische ggz en Beschermd
wonen en Politie

VOORWOORD

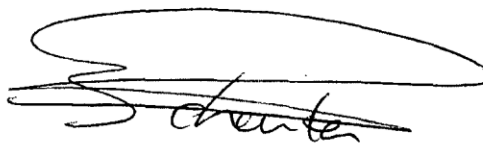
Wie online zoekt op geweld in de GGZ krijgt al snel krantenartikelen in beeld, waaruit zich de indruk voordoet dat het geweld tegen GGZ-medewerkers toeneemt en er onvoldoende op wordt ingegrepen. Natuurlijk hebben GGZ-instellingen al beleid en onderliggende protocollen gericht op veiligheid vastgelegd. Ook de handelswijze van de politie ligt vast in hun ambtsinstructie. Daarnaast zijn in het landelijk convenant GGZ en politie afspraken opgenomen over de samenwerking tussen beide organisaties, onder andere bij (gewelds)incidenten bij de GGZ. Hoewel in de praktijk de politie en GGZ elkaar goed weten te vinden, bleek er behoefte om deze afspraken te concretiseren. Zeker nu er zowel binnen de GGZ als de politie veranderingen gaande zijn, bijvoorbeeld als gevolg van de komst van de Wvvgz, én er hierdoor zowel lokaal als regionaal gesprekken plaatsvinden over de wijze waarop de verschillende organisaties hun taak invullen.

Voor u ligt de handreiking '(Gewelds)incidenten bij behandelsituaties. Handreiking tot samenwerking tussen GGZ en Politie'. Met dit document wordt een verdiepingsslag gemaakt op het punt waar de GGZ en politie elkaar in hun taak raken. Aan deze handreiking hebben om die reden verschillende GGZ-instellingen en politie-eenheden hun bijdrage geleverd. Hoewel het streven natuurlijk niet is dat de politie een rol speelt in de GGZ-instelling, blijkt in de praktijk dat zich situaties voordoen waarbij de GGZ de ondersteuning van de politie nodig heeft. Met deze handreiking wordt een basis gelegd voor hoe deze ondersteuning en de samenwerking die daaraan ten grondslag ligt er uit dient te zien. Zowel voor situaties die zich voordoen in de instellingen als in ambulante behandelsituaties.

Het is een goed handzaam en praktisch document, waarbij de GGZ en politie ieder vanuit hun eigen rol en met respect voor de rol van de ander, een bijdrage leveren aan de veiligheid. Gelet op de verschillen die zich lokaal en regionaal voordoen, biedt deze handreiking een leidraad en is het vooral van belang dat politie en GGZ op basis hiervan elkaar opzoeken en het gesprek met elkaar aan gaan én vooral ook aan blijven gaan om concrete werkafspraken te maken. Wij hebben er volop vertrouwen in dat deze handreiking eenieder hierbij zal helpen!

Mevrouw drs. J.D.C. Geel
Voorzitter GGZ Nederland

Anja Schouten,
politiechef Noord-Holland
portefeuillehouder Zorg & Veiligheid

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Leeswijzer	5
1. Visie; waar gaan we voor?.....	6
2. Definities	7
2.1 Strafbaar feit.....	7
2.2 Noodsituatie	7
Planbaar.....	7
Acuut	7
3. Bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden.....	9
3.1 GGZ.....	9
Veiligheidsbeleid - verantwoordelijkheden	9
Veiligheidsbeleid - bevoegdheden	11
Aangiftebeleid - verantwoordelijkheden	11
Contact met OvJ	12
3.2 Politie.....	12
Verantwoordelijkheden	12
Bevoegdheden.....	12
3.3 GGZ en politie - verantwoordelijkheden.....	13
4. Proces – inschakelen politie bij incidenten - op hoofdlijnen	15
4.1 Klinisch.....	15
4.2 Ambulant	16
5. Stappenplan: wie doet wat bij een incident?.....	17
6. Tot slot.....	23
Bijlage 1: Checklist: wat moeten we dan samen (lokaal) regelen?.....	24
Bijlage 2: Wat is een instelling voor beschermd wonen?	25

INLEIDING

In 2012 hebben politie en GGZ in het landelijk Convenant 2012 afspraken gemaakt over het optreden van de politie bij een geweldsincident in de GGZ. In het convenant is opgenomen dat politie en GGZ in de verschillende regio's nadere afspraken met elkaar dienen te maken over de samenwerking bij geweldsincidenten tegen ggz-professionals of cliënten, zowel in de ggz-instelling als in de thuissituatie. De praktijk wijst uit dat dergelijke afspraken niet overal even concreet zijn gemaakt. Daarnaast lijkt de heftigheid van incidenten toe te nemen. Dit in combinatie met de ontwikkeling dat ggz-professionals steeds meer cliënten in de thuissituatie beoordelen en/of behandelen, maakt dat de behoefte is ontstaan om een verdieping aan te brengen in hetgeen in het landelijk convenant is afgesproken en dit vast te leggen in een handreiking.

De handreiking is in gezamenlijkheid opgesteld door medewerkers van verschillende ggz-instellingen en de politie en is gericht op het bieden van handvatten aan de professionals in de praktijk. Daarnaast is in een later stadium ook gesproken met medewerkers van verschillende instellingen voor beschermd wonen en zijn aanvullende passages opgesteld.

Onder GGZ wordt in deze handreiking verstaan:

- Specialistische ggz-instellingen die ambulante en klinische behandeling bieden, hieronder vallen ook forensische zorg instellingen
- Instellingen voor beschermd wonen die beschermende woonvormen met begeleiding en ambulante begeleiding bieden. Dit kunnen zelfstandige organisaties zijn (RIBW) of een onderdeel van een ggz-instelling.

Beiden instellingen hebben vanuit hun opdracht ook andere bevoegdheden.

Daar waar in deze handreiking gesproken wordt van ggz-instelling gaat het om beide soorten instellingen. Daar waar er onderscheid is wordt gesproken over specialistische ggz en beschermd wonen en kan er verschil in afspraken zijn.

In deze handreiking staat de vraag centraal:

Op welke wijze zetten een ggz-instelling, een instelling voor beschermd wonen en de politie zich in bij geweldsincidenten tegen professionals of medecliënten en hoe verloopt hun onderlinge samenwerking daarbij?

Deze handreiking biedt een stappenplan met kaders voor de samenwerking tussen specialistische ggz, beschermd wonen en politie bij geweldsincidenten die zich voor kunnen doen in de instelling en bij een ambulante behandeling en begeleiding. Gelet op lokale/regionale verschillen worden deze kaders op hoofdlijnen uitgewerkt en blijft het van belang om lokaal/regionaal de kaders uit het stappenplan nader in te vullen. De scope van de handreiking reikt tot het moment van aangifte doen. Over het doen van aangifte bestaan de "Eenduidige Landelijke Afspraken. Bij agressie en geweld tegen functionarissen met een publieke taak (VPT)" en de handreiking voor ggz-medewerkers "Veiligheid in de GGZ, aangifte doen bij agressie of geweldsincidenten".

Tot slot, er zijn veel verwachtingen rondom deze handreiking. Hij zal echter niet alle knelpunten in de samenwerking oplossen. Het is vooral van belang dat medewerkers van specialistische ggz-instellingen, instellingen voor beschermd wonen en de politie met elkaar samenwerken en in contact komen en blijven. Instellingen en de politie dienen op grond van deze handreiking lokaal/regionaal tot nadere afspraken te komen.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt omschreven hoe de samenwerking tussen politie en instellingen dient te verlopen en welke verantwoordelijkheden eenieder hierin heeft. Het tweede hoofdstuk specificeert wanneer een specialistische ggz-instelling of instelling voor beschermd wonen een beroep op de politie kan doen. In hoofdstuk 3 worden de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de ggz-instellingen en de politie nader uitgewerkt.

Het proces rondom de samenwerking bij geweld in behandelsituaties wordt in hoofdstuk 4 eerst op hoofdlijnen beschreven. Waarna dit in het vijfde hoofdstuk verder wordt geconcretiseerd. Tot slot, de handreiking biedt handvatten voor het samenwerken bij een incident in een ggz-instelling. Om deze handvatten verder te concretiseren dient lokaal het gesprek gevoerd te (blijven) worden. In de bijlage treft u tot slot een checklist die als leidraad kan dienen bij de gesprekken in het land tussen politie en instellingen.

1. VISIE; WAAR GAAN WE VOOR?

In Nederland hoeft niemand dreigend of agressief gedrag van anderen te accepteren, zeker ook hulpverleners niet. De maatschappij, politie, ggz en beschermd wonen hebben een gezamenlijke taak om hulpverleners te beschermen. Iedereen dient zich aan de wet te houden, dus ook cliënten. Bij het vertonen van dreigend of agressief gedrag dienen zij hierop te worden aangesproken.

Ggz-instellingen en instellingen voor beschermd wonen zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor de veiligheid van medewerkers en cliënten, met gebruik van haar eigen bevoegdheden én hebben hiertoe een inspanningsverplichting. Het toepassen van de eigen bevoegdheden kan de inzet van politie beperken, maar nooit helemaal voorkomen. Op het moment dat er sprake is van een noodsituatie of een (vermoeden van een) strafbaar feit, kan de instelling ter ondersteuning een beroep doen op de politie.

Ondersteuning vanuit de politie vindt plaats met respect voor ieders professionaliteit. De specialistische ggz biedt een behandeling aan cliënten die aansluit op de zorgbehoefte en mogelijkheden van de cliënt. Vanuit hun professionaliteit bepaalt zij de inhoud en plaats van behandeling. Als de situatie (be)dreigend wordt zal de specialistische ggz eerst zelf opschalen door bijvoorbeeld extra collega's mee te nemen op huisbezoek of assistentie in te roepen van een aanpalende afdeling. Op het moment dat de eigen maatregelen niet meer afdoende zijn, dan is er sprake van een noodsituatie en kan de ggz-professional een beroep doen op de politie.

Instellingen voor beschermd wonen hebben een andere opdracht dan specialistische ggz-instellingen. Zij richten zich op het bieden van beschermd wonen en begeleiding (zie bijlage 2). Om die reden hebben zij geen bevoegdheden die passen binnen het toepassen van dwang en drang en kan zij niet opschalen. Als de situatie binnen beschermd wonen (be)dreigend wordt zal de medewerker de-escalerend optreden. Mocht dit niet het gewenste effect hebben, dan is er sprake van een noodsituatie en kan de instellingsmedewerker een beroep doen op de politie.

Op het moment dat de instelling om ondersteuning vraagt dan wordt dit door de politie geboden. De politie bepaalt op basis van de situatie en het passende wettelijk kader, welke bevoegdheden en daarmee welke geweldsmiddelen zij in zal zetten ten behoeve van de ondersteuning. Of er sprake is van een strafbaar feit en of de verdachte ook daadwerkelijk strafbaar is, is een oordeel dat aan het Openbaar Ministerie en/of de Rechterlijke Macht overgelaten dient te worden. Er vindt voorafgaand of tijdens het incident geen onderlinge discussie plaats indien instellingsmedewerker en de politie het onderling niet eens zijn. Mocht tijdens de afhandeling van het incident blijken dat er een verschil bestond in verwachtingen of dat de samenwerking niet goed is verlopen, dan wordt dit achteraf tijdens de evaluatie besproken. Dit kan leiden tot het bijstellen van verwachtingen en/of concrete afspraken. Indien nodig worden ook de beleidsverantwoordelijke personen uitgenodigd. Immers:

Samenwerken is investeren en van elkaar leren in de relatie op alle niveaus: op het niveau van het bestuur, van het management en van de uitvoering.

2. DEFINITIES

In de visie is beschreven dat:

de GGZ een beroep op de politie kan doen als er sprake is van een noodsituatie of een (vermoeden van een) strafbaar feit.

Maar wanneer is er sprake van een strafbaar feit en wat wordt precies verstaan onder een noodsituatie?

2.1 Strafbaar feit

Een strafbaar feit is een gedraging waar in de wet, bijvoorbeeld in het wetboek van strafrecht, een straf op is gesteld. Een incident kan door het OM alleen strafrechtelijk worden vervolgd wanneer:

- Het bewijsbaar is (bijvoorbeeld als er getuigen zijn);
- De verdachte de intentie heeft om het slachtoffer letsel of nadeel toe te brengen;
- Het slachtoffer zich (bijvoorbeeld) ook daadwerkelijk bedreigd voelt;
- De context waarin het incident plaatsvond duidelijk is beschreven.

Of er sprake is van een strafbaar feit en of de verdachte ook daadwerkelijk strafbaar is, is een oordeel dat aan het Openbaar Ministerie en/of de Rechterlijke Macht overgelaten dient te worden.

2.2 Noodsituatie

Een noodsituatie kan meerdere vormen aannemen en of daar sprake van is zal per situatie verschillen. In zijn algemeenheid zijn er twee vormen; een planbare/voorzienbare en een acute noodsituatie.

Planbaar

Er is sprake van een planbare noodsituatie als de instelling inschat dat gelet op haar kennis en eerdere ervaringen zich een situatie met (dreigend) geweld zal voordoen. Een specialistische ggz-instelling heeft op dat moment de inspanningsverplichting om eerst stappen te nemen om deze dreiging terug te brengen tot beheersbare proporties, bijvoorbeeld door extra personeel in te zetten¹. De inspanningsverplichting voor een instelling voor beschermd wonen heeft een meer preventief karakter en heeft betrekking op het de-escaleren van de situatie. Op het moment dat de instelling aan haar inspanningsverplichting heeft voldaan, maar het risico op (dreigend) geweld niet teruggebracht kan worden tot beheersbare proporties, kan gesproken worden van een noodsituatie waarvoor de ggz-instelling een beroep op de politie kan doen.

Acuut

Er is sprake van een acute noodsituatie als deze zich op een onvoorzien moment voordoet.

Specialistische ggz-instelling:

Ook hierbij geldt de inspanningsverplichting voor de specialistische ggz-instelling om eerst zelf de situatie beheersbaar te maken. Slaagt de ggz-instelling hier niet in, dan kan zij een beroep op de politie doen. Mogelijk verschilt de wijze waarop de GGZ aan deze inspanningsverplichting kan voldoen wel van de planbare situatie. Zo kan het bij een acute noodsituatie niet uitvoerbaar zijn om een extern team in te zetten, terwijl dat bij een planbare noodsituatie wel tot de mogelijkheden behoort.

¹ N.B. Een planbare noodsituatie kan overgaan tot een acute noodsituatie.

Instelling voor beschermd wonen:

Instellingen voor beschermd wonen hebben op locatie vaak maar één of enkele medewerkers aanwezig. Om die reden is er geen mogelijkheid om in noodsituaties middels een alarmknop direct extra collega's ter plaatse te krijgen. Daarnaast zijn er op locatie geen mogelijkheden om iemand in te sluiten. De instelling heeft de inspanningsverplichting om in aanloop naar escalatie de-escalerend op te treden, heeft dit niet het gewenste effect en ontstaat er een noodsituatie, dan kan zij een beroep op de politie doen.

3. BEVOEGDHEDEN, TAKEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

Medewerkers van ggz-instellingen en van de politie hebben ieder een eigen taak met eigen bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op de vraag wie nu waarvan is in een situatie waarbij er sprake is van (dreiging met) geweld kan geen eenduidig antwoord worden gegeven. Dit zal per situatie verschillen en is afhankelijk van vragen als “Doet de situatie zich voor op straat, in een instelling of in een woning?” en “Is er sprake van een juridische titel op basis waarvan bepaalde bevoegdheden aanwezig zijn?”.

In deze paragraaf wordt uitgelegd waar beide partijen verantwoordelijk voor zijn en over welke bevoegdheden zij beschikken indien zich een situatie met (dreiging van) geweld voordoet.

3.1 GGZ

In het kader van het voorkomen en aanpakken van geweldsincidenten hebben de specialiste ggz en instellingen voor beschermd wonen een aantal verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Veiligheidsbeleid - verantwoordelijkheden

De instelling is als werkgever verantwoordelijk voor de veiligheid van medewerkers (zie Arbo- en kwaliteitswet) en natuurlijk ook voor haar cliënten. De instelling doet wat nodig is om de veiligheid te garanderen, op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven, is/wordt vastgelegd in het intern veiligheidsbeleid. Het intern veiligheidsbeleid kan de volgende onderwerpen omvatten:

1. In het intern veiligheidsbeleid beschrijft de instelling de visie op veiligheid voor medewerkers en voor cliënten. Dit betekent dat op elke afdeling besproken wordt wat veiligheid is en welke gedragingen wel/niet getolereerd worden. Waar de ene medewerker bepaalde gedragingen laat gebeuren, laat de andere collega dat niet toe. In de afweging om een bepaalde gedraging wel of niet te tolereren kan de visie over veiligheid in conflict komen met het behandelbeleid. De vraag is dan welk belang prevaleert, wanneer laat een medewerker iets gaan in het belang van de behandeling en wanneer trekt hij, gelet op de veiligheid, een grens?
2. Het Veilig Incident Meldingsysteem (VIM) of een gelijksoortig systeem waarin incidenten, ongelukken of geweldsincidenten geregistreerd worden om de kwaliteit van zorg te verbeteren, maakt onderdeel uit van het veiligheidsbeleid.
3. Randvoorwaarden gericht op het veilig werken in het kader van vrijwillige en verplichte zorg voor (psychiatrische) cliënten kunnen onderdeel uitmaken van het veiligheidsbeleid. Hierbij kan gedacht worden aan de volgende punten:
 - Besteedt in de opleiding aandacht aan veiligheid, waaronder het voorbereiden op escalatie: leer medewerkers escalatie voorspellen en maak medewerkers weerbaar.
 - Schenk in werkoverleggen en in functionerings- of beoordelingsgesprekken aandacht aan veiligheid.
 - Wanneer een medewerker alleen naar een cliënt gaat, is het veiliger als de medewerker aangeeft als hij/zij naar binnen gaat en weer naar buiten komt.
 - Voer risicovolle bezoeken samen met (meerdere) collega's uit.
 - Bevraag, indien nodig, de politie op mogelijke risico's op gevaar. De politie kan niet vertellen of iemand een strafblad heeft, maar kan wel aangeven of er sprake is van een risico. Om dit zo soepel mogelijk te laten verlopen is het raadzaam om een vast contactpersoon bij de politie af te spreken. Voor een instelling voor beschermd wonen is dit meestal de wijkagent.

4. Op het moment dat zich een dreigende situatie voordoet of er daadwerkelijk sprake is van geweld, heeft de instelling een inspanningsverplichting. In het beleid dient vastgelegd te worden hoe de instelling invulling geeft aan deze inspanningsverplichting. De wijze waarop de instelling deze inspanningsverplichting invult bepaalt de instelling zelf en kan dus per instelling verschillen.

Van toepassing bij specialistische ggz-instelling:

De inspanningsverplichting bevat opschalingselementen, hierbij kan gedacht worden aan:

- Het inzetten van wettelijke mogelijkheden om dwang toe te passen.
- Het gebruik maken van technische hulpmiddelen zoals noodknoppen, alarmbellen, een veilige draairichting van deuren en dergelijke.
- Het inrichten van een procedure waardoor snel extra collega's ter plaatse zijn, dit vraagt wel om het in dienst zijn van voldoende medewerkers.
- Het oprichten van een apart calamiteitenteam
- Het trainen van medewerkers

Van toepassing bij instelling voor beschermd wonen:

Een instelling voor beschermd wonen heeft geen bevoegdheden ten aanzien van verplichte zorg. De invulling van de inspanningsverplichting ziet er voor beschermd wonen om die reden anders uit. Deze bevindt zich met name aan de preventieve zijde, in de aanloop naar escalatie. Een instelling kan bijvoorbeeld terugvallen op het signaleringsplan van de cliënt. Het kan zijn dat er een extra personeelslid wordt ingezet of dat een extra personeelslid zich in de nabijheid van de locatie bevindt als er extra spanningen zijn. Ook kan worden besloten om de cliënt tijdelijk uit het pand te zetten en hem of haar tijdelijk de toegang tot het pand te ontzeggen. Als een cliënt in behandeling is bij een specialistische ggz-instelling kan de behandelaar worden geraadpleegd. Daarnaast kan altijd de crisisdienst worden ingeschakeld. Indien noodzakelijk wordt de cliënt overgebracht naar een beoordelingsruimte bij de crisisdienst (specialistische ggz). In aanloop naar een mogelijke noodsituatie, kan ook overleg met de politie worden gevoerd.

Beschermd wonen heeft op locatie vaak maar één of enkele medewerkers aanwezig. Om die reden is er geen mogelijkheid om in noodsituaties middels een alarmknop direct extra collega's ter plaatse te krijgen. Daarnaast zijn er op locatie geen mogelijkheden om iemand in te sluiten, hierdoor heeft de agressiehantering beperkingen.

5. Als deze inspanningsverplichting onvoldoende is om de situatie beheersbaar te maken, is er sprake van een noodsituatie. Op het moment dat de ggz-instelling van oordeel is dat er sprake is van een noodsituatie, doet zij een beroep op de politie. Uiteraard kan dit ook als er sprake is van een (vermoeden van een) strafbaar feit. Als de ggz-instelling een beroep op de politie doet, komt zij ALTIJD ter plaatse. Terwijl de politie onderweg is informeert de professional van de ggz-instelling de meldkamer politie kort en bondig het gevaar of dreigende gevaar in zo objectieverbaar mogelijk gedrag, eventueel met ervaringen in het verleden/uit de voorgeschiedenis. Deze informatie wordt direct doorgegeven aan de politie die ter plaatse komt, zodat zij voorbereid zijn. Het is verstandig om in het veiligheidsbeleid vast te leggen welke medewerker(s) binnen de instelling de politie daadwerkelijk om ondersteuning vraagt².

² Zie hoofdstuk 5 Stappenplan – stap 2 voor hoe dit beroep op de politie kan worden gedaan.

6. Op het moment dat de politie ter plaatse komt, is de ggz-instelling ervoor verantwoordelijk om de politie zo goed mogelijk te ondersteunen, zodat zij hun aanpak kunnen bepalen. Om die reden voorziet de medewerker van de instelling, voor zover dit proportioneel, subsidiair en doelmatig is, de politie kort en bondig van relevante informatie, waaronder de naam van de cliënt of (in geval van een (vermoeden van een) strafbaar feit) verdachte en of er medische risico's of gezondheidsrisico's spelen waar de politie rekening mee dient te houden. Het conflict van plichten biedt de bepalende afweging voor het evt. doorbreken van het beroepsgeheim c.q. de geheimhoudingsplicht richting politie. Als de situatie dusdanig ernstig is dat een melding wordt gemaakt, biedt de politie dan ook alle benodigde informatie die kan helpen om de situatie onder controle te krijgen. Leg in het veiligheidsbeleid vast welke functionaris de politie voorziet van deze informatie. Mocht een cliënt worden aangehouden en meegenomen naar het politiebureau, dan is het ook in het kader van arrestantenzorg van belang dat informatie wordt gedeeld. Op dat moment heeft de politie, via de arrestantenarts, ook een medische verantwoordelijkheid.
7. Na de inzet van de politie vindt een evaluatie plaats. Dit kan ertoe leiden dat het beleid en samenwerkingsafspraken worden bijgesteld. Leg in het veiligheidsbeleid vast wie daarbij betrokken zijn. De daadwerkelijke samenwerkingsafspraken kunnen, afhankelijk van hun aard, ook deel uitmaken van het veiligheidsbeleid.

Veiligheidsbeleid - bevoegdheden

Binnen de specialistische ggz-instellingen en het beschermd wonen zijn verschillende wettelijke kaders van toepassing. Welk kader en welke bevoegdheden ingezet kunnen worden, is afhankelijk van de situatie.

Van toepassing bij specialistische ggz-instelling:

Op het moment dat een cliënt gewelddadig gedrag vertoont binnen de specialistische ggz kan besloten worden de betrokkene te fixeren, ook het toedienen van dwangmedicatie en het gedwongen separeren kan tot de mogelijkheden behoren.

Van toepassing bij instelling voor beschermd wonen:

In vergelijking met gespecialiseerde ggz-instellingen heeft beschermd wonen geen bevoegdheid om verplichte zorg in het kader van Wvvggz of WFZ toe te passen. Beschermd wonen heeft namelijk een taak in het begeleiden van de cliënt en niet in het behandelen. Om die reden heeft een instelling voor beschermd wonen geen mogelijkheden in het toepassen van dwang en drang; er zijn geen mogelijkheden met betrekking tot het verhogen of verlagen van medicatie of om een cliënt te separeren.

Aangiftebeleid - verantwoordelijkheden

Het is van belang dat iedere instelling een helder aangiftebeleid heeft dat is afgestemd met de politie. In dit beleid dient vastgelegd te zijn dat de norm is dat altijd bij de politie aangifte gedaan wordt op het moment dat zich een strafbaar feit voordoet. Hiertoe wordt de benodigde informatie, waaronder de naam van de verdachte, binnen de wettelijke kaders gedeeld met de politie.

Dus op het moment dat een cliënt om welke reden dan ook geweld gebruikt tegen een hulpverlener en of medecliënt, wordt daar aangifte van gedaan. Het is vervolgens aan de partners in de strafrechtketen om te bepalen of deze gedraging strafbaar is of dat de gedraging niet aan de verdachte valt aan te rekenen.

Iedereen die kennis draagt van een vermoedelijk strafbaar feit mag dit melden bij de politie. De politie beoordeelt of er sprake is van een strafbaar feit, in dat geval kan er een aangifte worden opgenomen. Die aangifte gaat als een proces verbaal naar het Openbaar Ministerie. Het slachtoffer kan zelf aangifte doen. Wanneer daar bezwaar kan hij/zij een ander adres in de aangifte op laten nemen (domicilie adres) of aangifte doen op nummer. Het is ook mogelijk dat de werkgever of een collega namens het slachtoffer aangifte doen. Het slachtoffer wordt dan wel gehoord als getuige.

Contact met OvJ

Strafrechtelijke vervolging van verdachten van bedreiging of geweld tegen personeel of (mede)cliënten, wordt ingesteld door het Openbaar Ministerie. De politie is daarbij uitsluitend de uitvoerder. Als de verdachte aangehouden en meegenomen wordt naar het politiebureau, wordt de situatie voorgelegd aan de Officier van Justitie. Die bepaalt of en hoelang iemand in voorarrest blijft.

Het kan voorkomen dat de verdachte weer (snel) wordt vrijgelaten en terugkeert in de instelling waar hij is aangehouden. Indien dit niet gewenst is, is het van belang dat de ggz-instelling overleg heeft met de Officier van Justitie. Daarvoor is het belangrijk dat de geneesheer-directeur vanuit de specialistische ggz of de bestuurder/directeur van de instelling voor beschermd wonen snel de juiste officier kan benaderen, bijvoorbeeld de officier die belast is met de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (hierna: Wvvggz).

3.2 Politie

Verantwoordelijkheden

De politie heeft de taak om de openbare orde te handhaven, het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven³ en op te treden bij strafbare feiten. De politie is daarmee (mede) verantwoordelijk voor de veiligheid, ook van instellingsmedewerkers die door de uitvoering van hun functie te maken krijgen met geweld. Een ggz-instelling kan, net als een normaal ziekenhuis, niet worden aangemerkt als een openbare ruimte. Om als politie op te kunnen treden in een ggz-instelling of bijvoorbeeld in de woning van een betrokkene (ambulant) is het voor de politie van belang dat er sprake is van een noodsituatie of een strafbaar feit op heterdaad. Als van beiden geen sprake is, dan kan én mag de politie niet optreden.

Bevoegdheden

In het dagelijks handelen van een politieagent spelen bevoegdheden een belangrijke rol. In iedere situatie waarin een politieagent terecht komt, maakt hij een beoordeling ten aanzien van de bevoegdheden die hij mag inzetten. De bevoegdheden die ingezet zijn worden getoetst door een (Hulp)officier van Justitie.

Voor de politie is het noodzakelijk om te weten op grond van welk wetsartikel zij haar bevoegdheden mag toepassen, zoals iemand van zijn vrijheid beroven of geweldsmiddelen inzetten. Ook is het van belang dat in een vroegtijdig stadium duidelijk wordt of er wel of geen aangifte wordt gedaan. Hierbij moet voorkomen worden dat na het optreden van de politie, afgezien wordt van het doen van aangifte door de instellingsmedewerker. De politie heeft dan immers zelf een strafbaar feit begaan.

³ In de Memorie van Toelichting bij de Politiewet 2012 is de hulpverleningstaak van de politie omschreven als: "Het is de bedoeling dat iedereen die werkelijk hulp behoeft wanneer andere hulpverlenende instanties ontbreken uiteindelijk een beroep kan doen op de politie. De politie wordt daarmee gepositioneerd als een eerstelijnsorganisatie die tijdelijk de eerste opvang doet indien dit dringend is totdat de hulpverlening het overneemt." Hiermee wordt de hulpverlenende taak afgebakend tot het verlenen van noodhulp.

Of er sprake is van een noodsituatie wordt bepaald door de ggz-instelling. Als er hierdoor een beroep op de politie wordt gedaan, dan kan de politie niet aangeven dat zij pas ter plaatse zal komen als er daadwerkelijk geweld plaatsvindt en het strafrecht dus van toepassing is. De beoordeling door de ggz-instelling dat er sprake is van een noodsituatie is voldoende.

Het handelingskader van de politie is omschreven in de ambtsinstructie. Op het moment dat een instelling een beroep doet op de politie om te ondersteunen bij een noodsituatie of op te treden bij een strafbaar feit, heeft de politie meerdere bevoegdheden, waaronder het toepassen van geweldsmiddelen. Afhankelijk van de situatie bepaalt de politie welke middelen worden ingezet.

De politie heeft verschillende geweldsmiddelen en bevoegdheden tot haar beschikking, bijvoorbeeld:

- Het boeien van de cliënt
- Het daadwerkelijk aanhouden van een cliënt
- Het gebruik van de wapenstok
- Het toepassen van de schildenprocedure
- Het gebruik van pepperspray
- De inzet van een politiehond
- Gebruik van het stroomstootwapen
- Gebruik van het vuurwapen

Bij het toepassen van bevoegdheden is het voor de politie ook van belang om te weten op wiens "grond" zij zich begeven. Dit speelt met name binnen de instellingen voor beschermd wonen een rol. Afhankelijk van het antwoord op de vraag of de begeleiding plaatsvindt in een instelling, een woning van een instelling of een eigen woning van cliënt, bepaalt de politie of zij een woning zonder toestemming kan betreden. Als de cliënt de huurder of eigenaar van de woning is, heeft de politie heeft een machtiging tot binnentreden nodig. Deze vraagt de politie aan en wordt afgegeven door de (hulp)officier van justitie. Het verkrijgen van een dergelijke machtiging is aan wet- en regelgeving gebonden. Is de woning van de instelling voor beschermd wonen of huurt de instelling de woning van een woningcorporatie, dan is een machtiging tot binnentreden niet nodig.

3.3 GGZ en politie - verantwoordelijkheden

Zowel de specialistische ggz-instelling, instelling voor beschermd wonen als de politie hebben de verantwoordelijkheid om te zorgen voor een goede onderlinge relatie en samenwerking. Het is belangrijk dat er op operationeel, beleids- en bestuurlijk niveau contact is waarbinnen de samenwerking en gemaakte afspraken regelmatig onderwerp van gesprek zijn.

Naast samenwerking in noodsituaties, kan van een goede samenwerking binnen instellingen een preventieve werking uitgaan. Ook los van het bestaan van een noodsituatie kunnen medewerkers van de instelling de politie handelingsperspectief bieden of informatie over de bejegening van een cliënt meegeven. Het maken van afspraken is ook van belang bij cliënten die zelfstandig wonen met vorm van begeleiding. De reflex bestaat dat als iemand in zorg is, de politie ook wil zorgen. Terwijl het aanspreken en begrenzen meer op zijn plaats kan zijn.

Van toepassing bij een instelling voor beschermd wonen:

Afstemming tussen politie (wijkagent) een instelling voor beschermd wonen zorgt ervoor dat beide partijen elkaar leren kennen en dat zij elkaars taal gaan spreken. Op het moment dat een instelling de politie inschakelt, kan het zijn dat de politie overleg voert met de instellingsmedewerker over verdere afhandeling van het incident. Het is van belang dat dit overleg plaatsvindt vanuit een heldere vraagstelling.

Binnen de samenwerking is het van belang dat de politie weet waar beschermd wonen locaties zich bevinden en hoe de situatie in een locatie op dat moment is. Als er toenemende spanningen zijn, kunnen er afspraken gemaakt worden met de wijkagent. Het vooraf maken van goede afspraken over hoe te handelen als een situatie escaleert heeft meerwaarde. De instelling weet de politie makkelijk te vinden als ondersteuning of overleg nodig is en de politie krijgt relevante informatie van de instelling om haar aanpak te bepalen.

4. PROCES – INSCHAKELEN POLITIE BIJ INCIDENTEN - OP HOOFDLIJNEN

In de inleiding is reeds aangegeven dat deze handreiking een stappenplan biedt voor de samenwerking tussen de GGZ en politie bij situaties die zich voor kunnen doen in de instelling en bij een ambulante behandel- c.q. begeleidingssituatie. Voordat we ingaan op de concrete stappen zal eerst een grove schets worden gegeven over het verloop van het proces in een klinische en in een ambulante situatie.

4.1 Klinisch

De volgende stappen dienen doorlopen te worden bij een situatie die zich in de instelling voordoet:

4.2 Ambulant

In de te doorlopen processtappen over hoe om te gaan met geweldsincidenten bestaat voor de specialistische ggz tussen de situatie in de kliniek en ambulant weinig verschil. Wel bestaan er verschillen in de daadwerkelijk invulling van deze stappen. In een instelling zijn meer collega's en meer escalatiemogelijkheden aanwezig. Daarbij kan een ambulante situatie extra veiligheidsrisico's met zich mee brengen, omdat de ggz-professional niet of minder bekend is met de locatie waar de zorg plaatsvindt.

Medewerkers van instellingen voor beschermd wonen hebben binnen de instelling al minder escalatiemogelijkheden dan medewerkers binnen een specialistische ggz-instelling. Zij kunnen de-escalerend optreden en beschikken niet over bevoegdheden in het kader van dwang en drang. Ook voor hen kan een situatie waarbij begeleiding aan huis wordt geboden een extra veiligheidsrisico met zich meebrengen.

Voor de politie bestaat er, wat betreft het toepassen van bevoegdheden, een fundamenteel verschil tussen een situatie die zich afspeelt op het terrein van de instelling, een woning (beiden zijn privéterrein) of een situatie op de openbare weg. De politie is verantwoordelijk voor het handhaven van de openbare orde op de openbare weg, en de eigenaar, bewoner of de beheerder van een privéterrein of gebouw is zelf verantwoordelijk voor de veiligheid. Zo kan hij daarvoor ook zelf huisregels, afdelingsregels opstellen of veiligheidsmaatregelen treffen. De politie mag ook niet zomaar een privéterrein, woning of gebouw betreden zonder toestemming van eigenaar, bewoner of beheerder, daar is vaak een machtiging voor nodig. In een woning gelden andere regels dan op straat. Zeker binnen de context van het beschermd wonen speelt dit een grote rol. Uitgangspunt is dat binnen een instelling, met toestemming van instellingsmedewerkers geen machtiging nodig is. Binnen de eigen woning van een cliënt, is dit wel het geval.

In principe geldt dat medewerkers van een instelling een inschatting maken van het veiligheidsrisico en vervolgens eerst zelf verantwoordelijk zijn voor het treffen van maatregelen om het risico terug te brengen. Zet bijvoorbeeld extra medewerkers in als een cliënt bezocht dient te worden die eerder geweld heeft gebruikt. Als dan blijkt dat het risico onvoldoende teruggebracht kan worden, kan een beroep op de politie worden gedaan.

Een dergelijk beroep op de politie moet echter incidenteel zijn en mag geen structureel karakter hebben. Wanneer dat dreigt te gebeuren moeten er door de specialistische ggz-instelling of instelling voor beschermd wonen andere, meer structurele maatregelen getroffen worden. Evalueer na afloop de samenwerking en aanpak, en maak indien nodig afspraken over de toegestane periode dat politieondersteuning gegeven kan worden. Het kan bijvoorbeeld niet zo zijn dat de politie meerdere malen wordt gevraagd om te helpen bij het toedienen van depotmedicatie bij dezelfde cliënt binnen de gespecialiseerde ggz of om in te grijpen in een instelling voor beschermd wonen vanwege een cliënt die frequent geweldssituaties veroorzaakt. In extreme uitzonderingen kan er bijvoorbeeld aan de politie gevraagd worden om dat een tweede keer te doen, maar daarna niet meer.

5. STAPPENPLAN: WIE DOET WAT BIJ EEN INCIDENT⁴?

5a. Specialistische ggz-instellingen

Stap 0 Opschalen

Op het moment dat zich een incident voordoet in een behandelsituatie heeft de ggz-instelling een inspanningsverplichting om te zorgen voor opschaling om de situatie onder controle te krijgen. Een voorbeeld van een opschalingsprocedure:

- 1) Een collega neemt de leiding
- 2) Er wordt/is een interventieteam gevormd
- 3) De collega die de leiding heeft verstrekt de nodige informatie zoals het crisisplan, het signaleringsplan, redenen en oorzaken van het incident.
- 4) Op basis van de informatie wordt er een kort plan van aanpak besproken en wordt het plan door het interventieteam uitgevoerd.
- 5) Een medewerker doet de nazorg richting betrokkenen, dit kan bijvoorbeeld een Bhv'er zijn.

Stap 1 Afwegen om verzoek tot ondersteuning van de politie

De binnen de ggz-instelling aangewezen ggz-zorgprofessional maakt op basis van een risicotaxatie de afweging of ondersteuning door de politie noodzakelijk en legitiem is. Zonder vermoedelijk strafbaar feit of een noodsituatie heeft de politie geen wettelijke bevoegdheid om op te treden in een ggz-instelling of bijvoorbeeld in de woning van de cliënt. De politie is een ultimum remedium en kan worden opgeroepen als:

- De GGZ een beroep doet op de politie vanwege een noodsituatie. Een (acute) noodsituatie doet zich voor als de medewerkers van de ggz-instelling, ondanks opschaling, de situatie niet meer onder controle hebben en de veiligheid niet meer gegarandeerd kan worden.
- Ook bij een dreiging met geweld kan er sprake zijn van een (planbare) noodsituatie als de ggz-medewerkers de dreiging, ondanks opschaling, niet onder controle hebben en de veiligheid niet gegarandeerd kan worden.
- In een ambulante setting kan de ggz-professional om ondersteuning van de politie vragen, als de inschatting is dat de cliënt gewelddadig gedrag zal vertonen of vertoond heeft (planbare noodsituatie) en de ggz-instelling, ondanks opschaling, de situatie niet meer onder controle hebben en de veiligheid niet meer gegarandeerd kan worden.
- De politie kan daarnaast ingeschakeld worden bij een (vermoeden van een) strafbaar feit.

Stap 2 Verzoek om ondersteuning bij de politie

De binnen de ggz-instelling aangewezen ggz-zorgprofessional belt de politie:

- Voor spoedeisende hulp bij acute noodsituaties of wanneer de ggz-medewerker getuige is van een misdrijf: 112
- Bij planbare noodsituaties: contactpersoon, de wijkagent of 0900-8844
- Voor informatie over eventuele gevaarzetting bij bijvoorbeeld een huisbezoek: contactpersoon of de wijkagent
- Daarnaast zijn er vaste contactpersonen voor tussentijds of regulier overleg (netwerk), zowel op operationeel, beleidsmatig als bestuurlijk niveau.

Op het moment dat de instelling een beroep doet op de politie, is het van belang om goed aan te geven wat de vraag is: wil de instelling iemand op laten nemen en is daarbij ondersteuning op het

⁴ Dit zijn zowel incidenten die vallen onder het Strafrecht als planbare en acute noodsituaties.

gebied van veiligheid noodzakelijk of wil de instelling iemand uit een gebouw laten verwijderen en wordt daar assistentie bij gevraagd?

Bij het vragen om ondersteuning van de politie geeft de GGZ aan wat er aan de hand is, om wie het gaat en om welke reden inzet van de politie benodigd is.

Bij een verzoek zal de politie ondersteuning bieden. Op dat moment wordt niet ter discussie gesteld of het oordeel van de ggz-instelling wel juist is en dus of de politie ter plaatse dient te komen. Deze discussie dient plaats te vinden tussen de juiste personen tijdens de evaluatie achteraf.

Stap 3 Informatie vooraf delen tussen politie en ggz-instelling

Als de politie wordt opgeroepen bij een persoon die zich dreigend en verward gedraagt dan is de-escalatie heel belangrijk. Het helpt de politie als zij relevante informatie over de persoon verkrijgt. Op het moment dat de politiemedewerkers ter plaatse komen worden zij opgevangen door de betrokken ggz-zorgprofessional. Zij wisselen vooraf⁵ informatie uit over de toestand van de cliënt en de gewenste bejegening, voor zover dit proportioneel, subsidiair en doelmatig is en in overeenkomst is met de bestaande wet- en regelgeving:

- Wat is er aan de hand?
- Is er sprake van een noodsituatie of van een vermoedelijk strafbaar feit (strafrecht)?
- Om wie gaat het?
- Wat is de (medische) toestand van de cliënt?
- Wat zijn de gevaren?
- Is cliënt continu binnen geweest of ook nog buiten de instelling (i.v.m. mogelijk wapenbezit)?
- Hoe wordt de situatie afgehandeld, waar gaat cliënt na de interventie naar toe?

Aan het uitwisselen van informatie kan bijdragen:

- Een crisiskaart, een hulpkaart dan wel een crisissignaleringsplan. Een crisiskaart is een kaart die een cliënt bij zich kan dragen waarin staat wat zijn wensen zijn tijdens een crisis en wat omstanders of hulpverleners moeten doen.
- Een "afpraak op persoon" of "afpraak op locatie" in het politiesysteem. De politie kan dit op verzoek van betrokken cliënt in haar eigen registratiesysteem opnemen. Daardoor weet zij onder andere wat de aanpak moet zijn wanneer de betrokken cliënt opnieuw problemen geeft.

Voor de ggz-professionals geldt het beroepsgeheim en de privacywetgeving, waarbinnen zij alleen specifieke informatie mogen geven die relevant is voor de politie om het handelingskader te bepalen. In een situatie dat de politie de persoon wel kent en de ggz-professional niet, verschaft de politie informatie die noodzakelijk is voor een goede hulpverlening. De politie mag geen opsporingsinformatie verstrekken of vertellen of iemand al een strafblad heeft. Wel kan zij informatie over een eventueel gevaar verstrekken.

Stap 4 De inzet van de politie bij het incident

De inzet van de politie is er altijd op gericht om de ggz-instelling zo spoedig mogelijk in staat te stellen haar eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheden weer op te pakken. Structurele inzet van de politie is daarmee niet aan de orde.

⁵ Hierbij dient opgemerkt te worden dat de politie bij een noodsituatie niet altijd tijd heeft om de benodigde informatie te verzamelen.

De politie heeft de bevoegdheid en de expertise om geweldsmiddelen in te zetten. Bij haar inzet bepaalt de politie zelf of zij haar (vuur)wapen wil afleggen in een binnen de instelling eventueel daarvoor beschikbare kluis⁶. In veel gevallen zal zij dit niet doen omdat zij gewend en getraind is om met volledige uitrusting te opereren en hierdoor beter en sneller ingespeeld kan worden op onvoorziene situaties.

Bij de daadwerkelijke inzet van de politie worden de volgende stappen doorlopen:

- Indien mogelijk wordt bij aanvang van de politie inzet met de ggz-medewerker de strategie besproken. Wie doet wat:
- Indien mogelijk is de ggz-medewerker degene die de cliënt als eerste aanspreekt. Men geeft aan dat de politie aanwezig is en dat de politie optreedt als de cliënt niet meewerkt.
- Indien cliënt niet meewerkt, neemt de politie de regie verder over en bepaalt de inzet. Nadat is gewaarschuwd dat geweld zal worden gebruikt indien iemand niet meewerkt, wordt bijv. een schildprocedure ingezet (dit is een normale politieprocedure die vaak wordt toegepast⁷).
- Het separeren van de cliënt en het toedienen van dwangmedicatie zijn verpleegkundige of medische handelingen en mogen niet door de politie uitgevoerd worden. Wel kan de politie, in een noodsituatie, die ondanks opschaling door de medewerkers van de ggz-instelling niet meer onder controle te krijgen is, ondersteuning bieden. Politieondersteuning kan bij een specifieke cliënt echter nooit structureel van aard zijn.

Stap 5 De afhandeling

Indien mogelijk maken ggz-professionals en politiemedewerkers voorafgaand aan de inzet afspraken over de afhandeling.

- Als er sprake is van een noodsituatie kan de cliënt worden overgebracht naar een extra beveiligde kamer.
- Bij een strafbaar feit wordt per definitie aangifte gedaan en kan de politie overgaan tot aanhouding van de verdachte. De verdachte zal dan worden overgebracht naar het politiebureau.
- Een incident kan door het OM alleen strafrechtelijk worden vervolgd wanneer:
 - o Het bewijsbaar is (bv. als er getuigen zijn)
 - o De verdachte de intentie heeft om het slachtoffer letsel of nadeel toe te brengen
 - o Het slachtoffer zich (bijvoorbeeld) ook daadwerkelijk bedreigd voelt
 - o De context waarin het incident plaatsvond duidelijk is beschreven.
- Organiseer nazorg voor het slachtoffer.

Stap 6 Gezamenlijke evaluatie

Tijdens het bieden van ondersteuning wordt **geen** discussie gevoerd. De situatie wordt eerst onder controle gebracht, daarna vindt evaluatie plaats.

⁶ Sommige instellingen beschikken over wapenkluisjes waarvan de politie gebruik kan maken. Ggz-instellingen zijn niet verplicht om dergelijke kluisjes te verzorgen. Agenten die in de instelling komen kunnen hier hun vuurwapen opbergen. Zij krijgen de sleutel mee van dit kluisje en blijven altijd zelf verantwoordelijk voor het vuurwapen. De betrokken politieagent bepaalt zelf of hij onder de gegeven omstandigheden gebruik wenst te maken van deze service.

⁷ Schildprocedure: Bij de schildprocedure schermen politieagenten zich door middel van schilden af van een verdachte. Ze kunnen deze vervolgens op een veilige manier klem zetten en aanhouden. Door de inzet van de schilden kan de verdachte zich niet goed bewegen en ook niet uithalen met bijvoorbeeld een mes. De schildprocedure wordt toegepast als de kans groot is dat bij een reguliere aanhouding politiemensen gewond raken.

Evaluatie vindt bij voorkeur dan kort na het incident tussen de betrokken medewerkers van politie en de ggz-instelling plaats, ook bij een positief verloop!

- Tijdens de evaluatie staan vragen centraal als:
 - o Hoe is de interventie verlopen en waarom is er zo gehandeld?
 - o Zit de cliënt op de juiste plek?
 - o Hoe is de samenwerking verlopen?
 - o Welke stappen worden gezet om het risico te verlagen?
 - o Kan inzet van de politie in de toekomst voorkomen worden?
 - o Moeten nadere afspraken worden gemaakt?
- Indien het risico op geweld niet gelijk kan worden teruggebracht tot beheersbare proporties, spreek dan een inspanningsverplichting af en op welke wijze de GGZ deze inspanningsverplichting kan invullen. Zo krijgt de politie beter beeld bij wat er aan de hand is. Spreek een tussentijdse oplossing af op basis van wat nodig is. Hiermee worden reacties als: “We zijn er vandaag al 4 keer geweest, nu mag je het zelf doen” voorkomen.
- Als de contactpersoon van de eigen organisatie niet aanwezig is bij de evaluatie, informeer hem of haar over het verloop en de uitkomsten van het gesprek.
- Zijn er knelpunten die in de operatie niet opgelost kunnen worden, breng deze dan in op beleidsniveau.
- Organiseer daarnaast een structureel overleg op mesoniveau (bv. periodiek casusoverleg)
- Organiseer structureel overleg op beleidsniveau (wie doet wat en is verantwoordelijk voor wat?).

5b. Instellingen voor beschermd wonen

Stap 0 De-escalatie

In de aanloop naar escalatie heeft de instelling voor beschermd wonen de verplichting om de-escalierend op te treden. Hierbij kan de instelling bijvoorbeeld terugvallen op het signaleringsplan van de cliënt. Het kan zijn dat er een extra personeelslid wordt ingezet of dat een extra personeelslid zich in de nabijheid van de locatie bevindt als er extra spanningen zijn. Als een cliënt in behandeling is bij een specialistische ggz-instelling kan de behandelaar worden geraadpleegd. Daarnaast kan altijd de crisisdienst worden ingeschakeld. Indien noodzakelijk wordt de cliënt overgebracht naar een beoordelingsruimte bij de crisisdienst (specialistische ggz). In aanloop naar een mogelijke noodsituatie, kan ook overleg met de politie worden gevoerd.

Een instelling heeft op locatie vaak maar één of enkele medewerkers aanwezig. Om die reden is er geen mogelijkheid om in noodsituaties middels een alarmknop direct extra collega's ter plaatse te krijgen. Daarnaast zijn er op locatie geen mogelijkheden om iemand in te sluiten, hierdoor heeft de agressiehantering beperkingen. Een middel dat beschermd wonen bijvoorbeeld wel in kan zetten is het tijdelijk uit het pand zetten van een cliënt en al dan niet tijdelijk ontzeggen van de toegang tot het pand.

Stap 1 Afwegen om verzoek tot ondersteuning van de politie

De binnen de instelling voor beschermd wonen aanwezige professional maakt de afweging of ondersteuning door de politie noodzakelijk en legitiem is. Zonder vermoedelijk strafbaar feit of een noodsituatie heeft de politie geen wettelijke bevoegdheid om op te treden in een instelling of bijvoorbeeld in de woning van de cliënt. De politie is een ultimum remedium en kan worden opgeroepen als:

- De instelling een beroep doet op de politie vanwege een noodsituatie. Een (acute) noodsituatie doet zich voor als de medewerker van de instelling, ondanks de-escalierend optreden, de situatie niet meer onder controle heeft en de veiligheid niet meer gegarandeerd kan worden.

- Ook bij een dreiging met geweld kan er sprake zijn van een (planbare) noodsituatie als de medewerker de dreiging niet onder controle heeft en de veiligheid niet gegarandeerd kan worden.
- Politieondersteuning nodig is omdat de inschatting is dat de cliënt gewelddadig gedrag zal vertonen of vertoond heeft (planbare noodsituatie) en de instelling, ondanks de-escalierend optreden, de situatie niet meer onder controle heeft en de veiligheid niet meer gegarandeerd kan worden.
- De politie kan daarnaast ingeschakeld worden bij een (vermoeden van een) strafbaar feit.

Stap 2 Verzoek om ondersteuning bij de politie

De binnen de instelling aangewezen medewerker belt de politie:

- Voor spoedeisende hulp bij acute noodsituaties of wanneer de medewerker getuige is van een misdrijf: 112
- Bij planbare noodsituaties: contactpersoon, de wijkagent of 0900-8844
- Voor informatie over eventuele gevaarstelling: contactpersoon politie of de wijkagent
- Daarnaast zijn er vaste contactpersonen voor tussentijds of regulier overleg (netwerk), zowel op operationeel, beleidsmatig als bestuurlijk niveau.

Op het moment dat de instelling een beroep doet op de politie, is het van belang om goed aan te geven wat de vraag is: gewelddadig optreden zo snel mogelijk stoppen en situatie dan beoordelen of wil de instelling iemand op laten nemen en is daarbij ondersteuning op het gebied van veiligheid noodzakelijk of wil de instelling iemand uit een gebouw laten verwijderen en wordt daar assistentie bij gevraagd?

Bij het vragen om ondersteuning van de politie geeft de instelling kort aan wat er aan de hand is, om wie het gaat en om welke reden inzet van de politie benodigd is.

Bij een verzoek zal de politie ondersteuning bieden. Op dat moment wordt niet ter discussie gesteld of het oordeel van de instelling wel juist is en dus of de politie ter plaatse dient te komen. Deze discussie dient plaats te vinden tussen de juiste personen tijdens de evaluatie achteraf.

Stap 3 Informatie vooraf delen tussen politie en instelling voor beschermd wonen

Als de politie wordt opgeroepen bij een persoon die zich dreigend en verward gedraagt dan is de-escalatie heel belangrijk. Het helpt de politie als zij relevante informatie over de persoon verkrijgt. Op het moment dat de politiemedewerkers ter plaatse komen worden zij opgevangen door de betrokken zorgprofessional. Zij wisselen vooraf⁸ kort informatie uit over de toestand van de cliënt en de gewenste bejegening, voor zover dit proportioneel, subsidiair en doelmatig is en in overeenkomst is met de bestaande wet- en regelgeving:

- Wat is er aan de hand?
- Is er sprake van een noodsituatie of van een vermoedelijk strafbaar feit (strafrecht)?
- Om wie gaat het?
- Wat is de (medische) toestand van de cliënt?
- Wat zijn de gevaren?
- Is cliënt continu binnen geweest of ook nog buiten de instelling (i.v.m. mogelijk wapenbezit)?
- Hoe wordt de situatie afgehandeld, waar gaat cliënt na de interventie naar toe?

⁸ Hierbij dient opgemerkt te worden dat de politie bij een noodsituatie niet altijd tijd heeft om de benodigde informatie te verzamelen.

Aan het uitwisselen van informatie kan bijdragen:

- Een crisiskaart, een hulpkaart dan wel een crisissignaleringsplan. Een crisiskaart is een kaart die een cliënt bij zich kan dragen waarin staat wat zijn wensen zijn tijdens een crisis en wat omstanders of hulpverleners moeten doen.
- Een “afpraak op persoon” of “afpraak op locatie” in het politiesysteem. De politie kan dit op verzoek van betrokken cliënt in haar eigen registratiesysteem opnemen. Daardoor weet zij onder andere wat de aanpak moet zijn wanneer de betrokken cliënt opnieuw problemen geeft.

Voor de instellingsmedewerkers geldt het beroepsgeheim en de privacywetgeving, waarbinnen zij alleen specifieke informatie mogen geven die relevant is voor de politie om het handelingskader te bepalen. Andersom mag de politie geen opsporingsinformatie verstrekken of vertellen of iemand al een strafblad heeft. Wel kan zij informatie over een eventueel gevaar verstrekken.

Stap 4 De inzet van de politie bij het incident

De inzet van de politie is er altijd op gericht om de instelling zo spoedig mogelijk in staat te stellen haar eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheden weer op te pakken. Structurele inzet van de politie is daarmee niet aan de orde. De politie heeft de bevoegdheid en de expertise om geweldsmiddelen in te zetten.

Bij de daadwerkelijke inzet van de politie worden de volgende stappen doorlopen:

- Indien mogelijk wordt bij aanvang van de politie-inzet met de medewerker van de instelling de strategie besproken. Wie doet wat:
- Indien mogelijk is de instellingsmedewerker degene die de cliënt als eerste aanspreekt. Men geeft aan dat de politie aanwezig is en dat de politie optreedt als de cliënt niet meewerkt.
- Indien cliënt niet meewerkt, neemt de politie de regie verder over en bepaalt de inzet. Nadat is gewaarschuwd dat geweld zal worden gebruikt indien iemand niet meewerkt, wordt bijv. een schildprocedure ingezet (dit is een normale politieprocedure die vaak wordt toegepast⁹).

Stap 5 De afhandeling

Indien mogelijk maken de medewerkers van de instelling en politiemedewerkers voorafgaand aan de inzet afspraken over de afhandeling.

- Bij een strafbaar feit wordt per definitie aangifte gedaan en kan de politie overgaan tot aanhouding van de verdachte. De verdachte zal dan worden overgebracht naar het politiebureau.
- Een incident kan door het OM alleen strafrechtelijk worden vervolgd wanneer:
 - o Het bewijsbaar is (bv. als er getuigen zijn)
 - o De verdachte de intentie heeft om het slachtoffer letsel of nadeel toe te brengen
 - o Het slachtoffer zich (bijvoorbeeld) ook daadwerkelijk bedreigd voelt
 - o De context waarin het incident plaatsvond duidelijk is beschreven.
- Organiseer nazorg voor het slachtoffer.

⁹ Schildprocedure: Bij de schildprocedure schermen politieagenten zich door middel van schilden af van een verdachte. Ze kunnen deze vervolgens op een veilige manier klem zetten en aanhouden. Door de inzet van de schilden kan de verdachte zich niet goed bewegen en ook niet uithalen met bijvoorbeeld een mes. De schildprocedure wordt toegepast als de kans groot is dat bij een reguliere aanhouding politiemensen gewond raken.

Stap 6 Gezamenlijke evaluatie

Tijdens het bieden van ondersteuning wordt geen discussie gevoerd. De situatie wordt eerst onder controle gebracht, daarna vindt evaluatie plaats.

Evaluatie vindt bij voorkeur dan kort na het incident tussen de betrokken medewerkers van politie en de instelling plaats, ook bij een positief verloop!

- Tijdens de evaluatie staan vragen centraal als:
 - o Hoe is de interventie verlopen en waarom is er zo gehandeld?
 - o Zit de cliënt op de juiste plek?
 - o Hoe is de samenwerking verlopen?
 - o Welke stappen worden gezet om het risico te verlagen?
 - o Kan inzet van de politie in de toekomst voorkomen worden?
 - o Moeten nadere afspraken worden gemaakt?
- Indien het risico op geweld niet gelijk kan worden teruggebracht tot beheersbare proporties, spreek dan een inspanningsverplichting of een tussentijdse oplossing voor de instelling af op basis van wat nodig is. Hiermee worden reacties vanuit de politie als: “We zijn er vandaag al 4 keer geweest, nu mag je het zelf doen” voorkomen.
- Als de contactpersoon van de eigen organisatie niet aanwezig is bij de evaluatie, informeer hem of haar over het verloop en de uitkomsten van het gesprek.
- Zijn er knelpunten die in de operatie niet opgelost kunnen worden, breng deze dan in op beleidsniveau.
- Organiseer daarnaast een structureel overleg op mesoniveau (bv. periodiek casusoverleg)
- Organiseer structureel overleg op beleidsniveau (wie doet wat en is verantwoordelijk voor wat?).

6. TOT SLOT

In deze handreiking zijn handvatten geboden hoe om te gaan met een incident in een ggz-behandelsituatie of in een begeleidingssituatie vanuit beschermd wonen. Om deze handvatten verder te concretiseren dient lokaal het gesprek gevoerd te blijven worden, zowel voor de aanpak van geweldsincidenten in een instelling als in een ambulante situatie. In bijlage 1 is een checklist met items opgenomen die lokaal onderwerp van gesprek dienen te zijn.

BIJLAGE 1: CHECKLIST: WAT MOETEN WE DAN SAMEN (LOKAAL) REGELEN?

GGZ en instelling voor beschermd wonen

- De GGZ of instelling voor beschermd wonen is verantwoordelijk voor de veiligheid van haar medewerkers en cliënten en doet wat nodig is om de veiligheid te garanderen:
 - Stel een veiligheidsbeleid op, inclusief:
 - Randvoorwaarden voor veilig werken
 - Een de-escalatieprocedure bij naderende veiligheidsincidenten binnen een instelling voor beschermd wonen
 - Een opschalingsprocedure bij veiligheidsincidenten binnen een ggz-instellingVertrouw hierbij op de manier van inzet door politie, zij beslist zelf op basis van beschikbare informatie welke bevoegdheden en middelen zij inzet.
 - De gegevens van de contactpersoon
 - Een evaluatieprocedure na geweldsincidenten
- Stel een aangiftebeleid op

Politie

- Op het moment dat de instelling belt voor ondersteuning bij een strafbaar feit of noodsituatie gaat de politie, zonder discussie, ter plaatse.

Gezamenlijk

Organiseer:

- Een evaluatieprocedure na inzet van de politie bij geweldsincidenten in een instelling.
- Contactpersonen
- Structureel overleg op mesoniveau (bv. periodiek casusoverleg)
- Structureel overleg op beleidsniveau (wie doet wat en is verantwoordelijk voor wat?)
- Structureel overleg op bestuurlijk niveau
- Meekijkstages binnen de GGZ, beschermd wonen en bij de politie

BIJLAGE 2: WAT IS EEN INSTELLING VOOR BESCHERMD WONEN?

Een instelling voor beschermd wonen, staat ook bekend als RIBW. RIBW is de afkorting voor een Regionale Instelling voor Beschermd en Begeleid Wonen.

Een instelling voor beschermd wonen begeleidt mensen met langdurige psychiatrische problemen, al dan niet met verslavingsproblematiek. Deze ondersteuning wordt gegeven op belangrijke gebieden als:

- Wonen
- Werk/zinnvolle daginvulling/leren
- Psychische/lichamelijke gezondheid
- Sociale relaties
- Financiën/administratie

Ondersteuning kan door een instelling worden geboden in:

- Maatschappelijke opvang
- Woongroepen met continue begeleiding. Een woning kan een appartement zijn, dat met andere RIBW-woningen en kantoren van de begeleiders onder hetzelfde dak zit.
- Individuele woningen, waarbij cliënt alleen of met anderen en zelf verantwoordelijk is voor de leefomgeving.
- Eigen woningen, waarbij de begeleiders op afspraak langskomen.

Binnen beschermd wonen zijn dagelijks één of enkele medewerkers aanwezig. Zij zijn opgeleid als verpleegkundige en/of een sociaal pedagogisch hulpverlener en zetten zich in om cliënt zo goed en zo zelfstandig mogelijk in de samenleving te laten functioneren. Begeleiding vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid. Cliënten zijn zelf 'de regisseurs' van hun leven: hun eigen wensen en doelen staan centraal. Daarbij stimuleren de medewerkers steeds de mogelijkheden van cliënten.

Opschalingsmogelijkheden instelling voor beschermd wonen

Voordat een instelling voor beschermd wonen een beroep op de politie doet, doorloopt zij intern diverse procedures om invulling te geven aan haar verplichting tot inzet op de-escalatie. In tegenstelling tot een ggz-instelling is het niet mogelijk om op een alarmknop te drukken en meer collega's direct ter plaatse te roepen. Beschermd wonen kan wel tijdelijk, bij voorziene omstandigheden, een extra medewerker inzetten of een extra medewerker in de nabijheid ter consultatie organiseren. Op het moment dat zich een veiligheidsincident op locatie voordoet zal de begeleider de politie bellen.

Een instelling voor beschermd wonen is geen behandelinstelling maar werkt vaak nauw samen met behandelaars. Dit houdt in dat een instelling bijvoorbeeld geen rol heeft in het verhogen of het verlagen van iemand medicatie. Een instelling kan ook niet iemand separeren.

Op moment dat het slechter met een cliënt gaat, kan een instelling voor beschermd wonen niet altijd direct een beroep doen op psychiater. Dit is ook afhankelijk van het antwoord op de vraag of cliënt nog in behandeling is. Voor de in te zetten handelwijze maken medewerkers van de instelling samen met cliënten naar signaleringsplannen en balanskaarten. Is er sprake van een psychiatrische crisis, dan belt de medewerker van een instelling voor beschermd wonen de crisisdienst van de ggz-instelling.